

Lech Czerniak, Jacek Kabaciński

Archeologiczne badania ratownicze Instytutu Archeologii i Etnologii PAN w Poznaniu na trasie autostrad A-1 i A-2 w Wielkopolsce i na Kujawach w roku 2001 i 2002

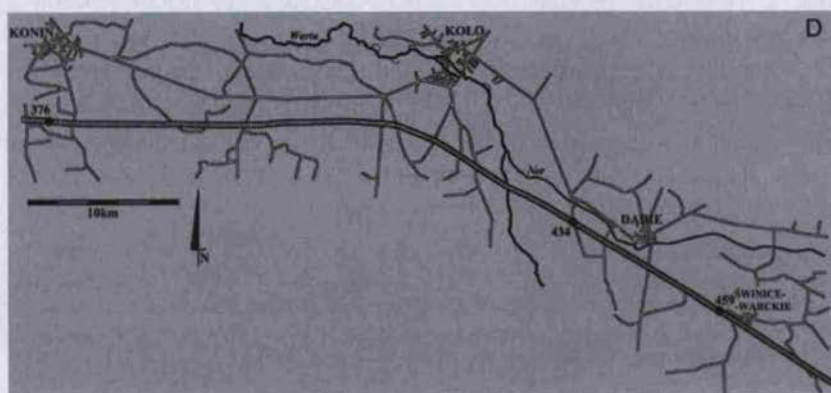
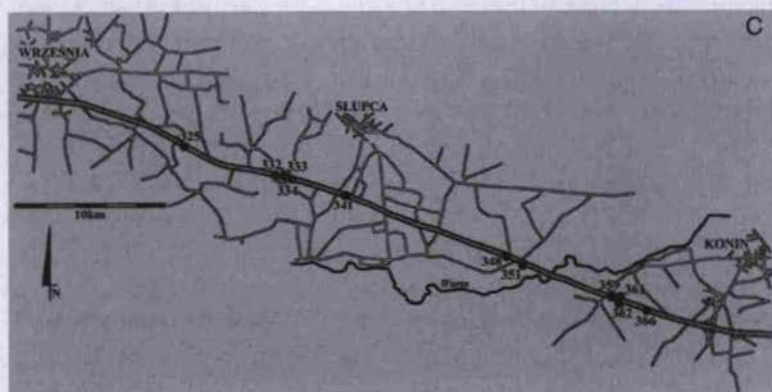
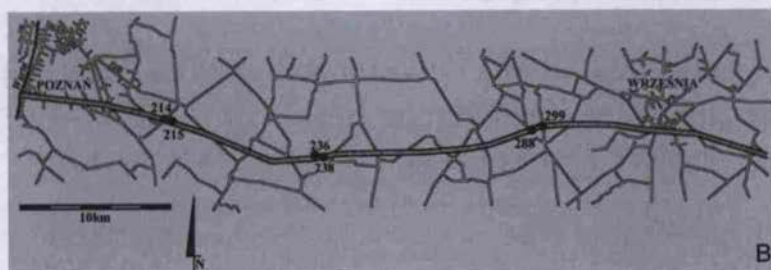
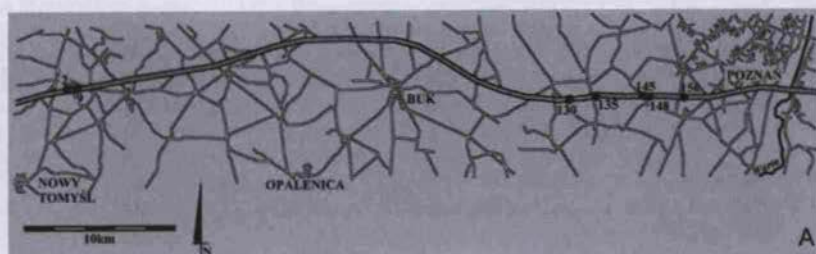
W latach 2001 i 2002 Zespół d/s Ratownictwa Archeologicznego Instytutu Archeologii i Etnologii PAN w Poznaniu prowadził badania wykopaliskowe na 14 stanowiskach archeologicznych. Trzynaście z nich położonych było w obrębie linii rozgraniczających pas autostrady A-2, na odcinku od Nowego Tomysła do Konina. Są to następujące stanowiska (ryc. 1A-D): Wytomyśl, stan. 20 (AUT 2), Wytomyśl, stan. 25 (AUT 9), Krzyżowniki, stan. 16 (AUT 214), Krzyżowniki, stan. 6 (AUT 215), Mała Górka, stan. 11 (AUT 299), Bieganowo, stan. 12 (AUT 325), Chwalibogowo, stan. 7 (AUT 332), Chwalibogowo, stan. 8 (AUT 333), Chwalibogowo, stan. 9 (AUT 334), Kragola 21 (AUT 376), Chełmno, stan. 4 (AUT 434), oraz Kozanki Podleśne, stan. 1 (AUT 459). Jedno stanowisko — Ludwinowo 7 (AUT 112) — leży w pasie autostrady A-1 (ryc. 2).

Zespół d/s Ratownictwa Archeologicznego IAE PAN wykonywał te prace w ramach Centrum Badań Archeologicznych przy Fundacji Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu. Badaniami z ramienia ZRA IAE PAN kierował doc. dr hab. Lech Czerniak, a prace te finansowane były przez Agencję d/s Budowy i Eksploatacji Autostrad na mocy umów dwustronnych pomiędzy ABiEA a Fundacją UAM.

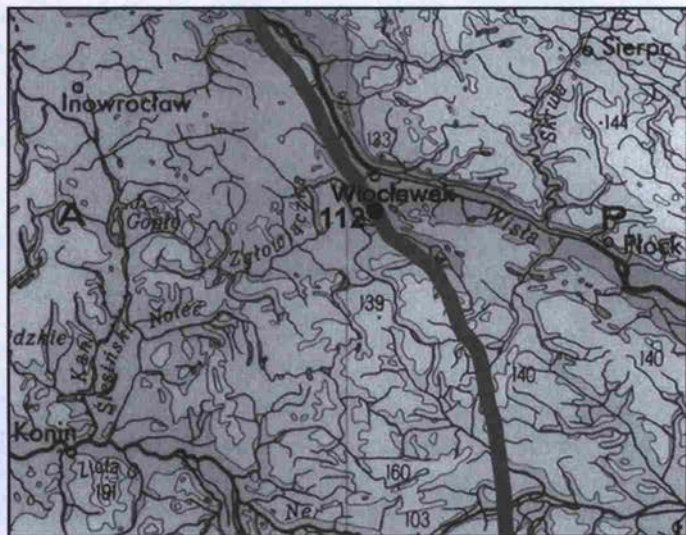
W trakcie prac wykopaliskowych w 2001 i 2002 roku przebadano powierzchnię 728,75 ara, rejestrując 2 358 obiektów archeologicznych o rozpiętości chronologicznej od wczesnego neolitu po okres nowożytny. Z wypełnisk tych obiektów oraz z eksploracji wykopów pozyskano ogółem 135 770 fragmentów ceramiki naczyniowej, 1 485 krzemieni, 15 672 kości i ich fragmentów, 5 343 kawałki polepy oraz 350 zabytków wydzielonych.

Ogółem na wszystkich stanowiskach stwierdzono obecność osadnictwa ludzkiego związanego z następującymi jednostkami taksonomicznymi bądź okresami chronologicznymi:

1. Kultura ceramiki wstęgowej rytej — 1 stanowisko,
2. Kultura późnej ceramiki wstęgowej — 1 stanowisko,
3. Kultura pucharów lejkowatych — 4 stanowiska,
4. Kultura amfor kulistych — 2 stanowiska,

Ryc. 1 A–D. Lokalizacja stanowisk badanych przez ZRA IAE PAN w latach 2001–2002 na trasie autostrady A–2

Ryc. 2. Lokalizacja stanowiska Ludwinowo 7, gm. Włocławek (AUT 112) na trasie autostrady A-1

5. Wczesny okres epoki brązu — 5 stanowiska,
6. Kultura trzciniecka — 2 stanowisko,
7. Kultura przedłużycka — 1 stanowisko,
8. Kultura łużycka — 13 stanowisk,
9. Kultura pomorska — 1 stanowisko,
10. Kultura przeworska — 5 stanowisk;
11. Okres wczesnego średniowiecza — 10 stanowisk,
12. Okres późnego średniowiecza — 6 stanowisk,
13. Okres nowożytny — 9 stanowisk.

Poniżej omówiono najważniejsze wyniki badań wszystkich poznawczo istotnych stanowisk badanych w roku 2001 i 2002. Stanowiska położone w obrębie autostrady A-2 prezentowane są w kolejności odzwierciedlającej ich numerację autostradową.

Dopiewo, gm. Dopiewo, stanowisko 29 (AUT 130)

Stanowisko nr 29 w Dopiewie usytuowane jest na skraju wysoczyzny, ograniczonej od strony zachodniej tzw. Rowem Trzcielińskim, w odległości około 100 m w kierunku wschodnim od szosy Dopiewo-Konarzewo (ryc. 1A). Badania w roku 2001 prowadzono w okresie od początku marca do końca maja i była to kontynuacja badań z lat 1999–2000. Pracami terenowymi kierował Zenon Seroczyński.

Zbadano powierzchnię 84 arów rejestrując 138 obiektów archeologicznych, w tym 2 obiekty kultury łużyckiej, 86 kultury przeworskiej, 1 wczesnośredniowieczny oraz 49 obiektów o nieokreślonej chronologii. Chronologia powyższych obiektów oddaje w pełni zróżnicowanie chronologiczno-kulturowe tej części osady, która rozpoznawana była

w roku 2001. Opierając się na danych ze wszystkich sezonów badań stwierdzić można, iż we wszystkich tych okresach osadnictwo na stanowisku miało charakter stałych osad, intensywnie użytkowanych przez cały okres swego funkcjonowania.

Część stanowiska eksplorowana w omawianym sezonie to w dużej mierze peryferia osad (ryc. 3*). Jedynie w południowej strefie badanego obszaru odsłonięto fragment osady kultury przeworskiej o stosunkowo dużym nasyceniu obiektami. Są to głównie pozostałości funkcjonalnie zróżnicowanych jam osadowych z liczny, luźny materiałem archeologicznym (ryc. 4**), dołków posłupowych oraz kompleksy niedużych glinianek (ryc. 5).

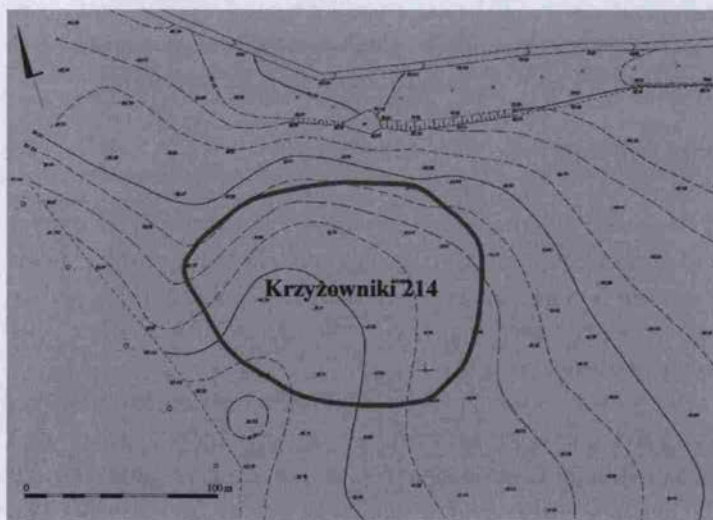
Z innych obiektów odkryto pojedynczy grób ciałopalny z obstawą kamienną oraz studnię. Ten ostatni obiekt (nr H 179) został wydrążony w gliniastym calcu i nie posiada jakiegokolwiek konstrukcji drewnianej czy kamiennej. Okrągły otwór studni był stosunkowo szeroki (około 160 cm średnicy), a sięgała ona głębokości ponad 250 cm (ryc. 6). W jej wypełniku natrafiono na liczny materiał ceramiczny, skoncentrowany szczególnie w jej partiach spągowych, w tym naczynia zachowane niemal w całości. Pośród zabytków wydzielonych uwagę zwraca fragment szklanej bransolety.

Krzyżowniki, gm. *loco*, stanowisko 16 (AUT 214)

Stanowisko nr 16 w Krzyżownikach położone jest na niewielkim wyniesieniu ograniczonym od północy i wschodu niedużym, bezimiennym, obecnie zmeliorowanym ciekim wodnym, około 800 m na północ od szosy Krzyżowniki — Tulce (ryc. 1B; 7).

Badania na stanowisku przeprowadzono w okresie od 10 kwietnia do 5 listopada 2001 roku na obszarze 147 arów, a badaniami kierowały Monika Kwiatkowska i Monika Gaździk.

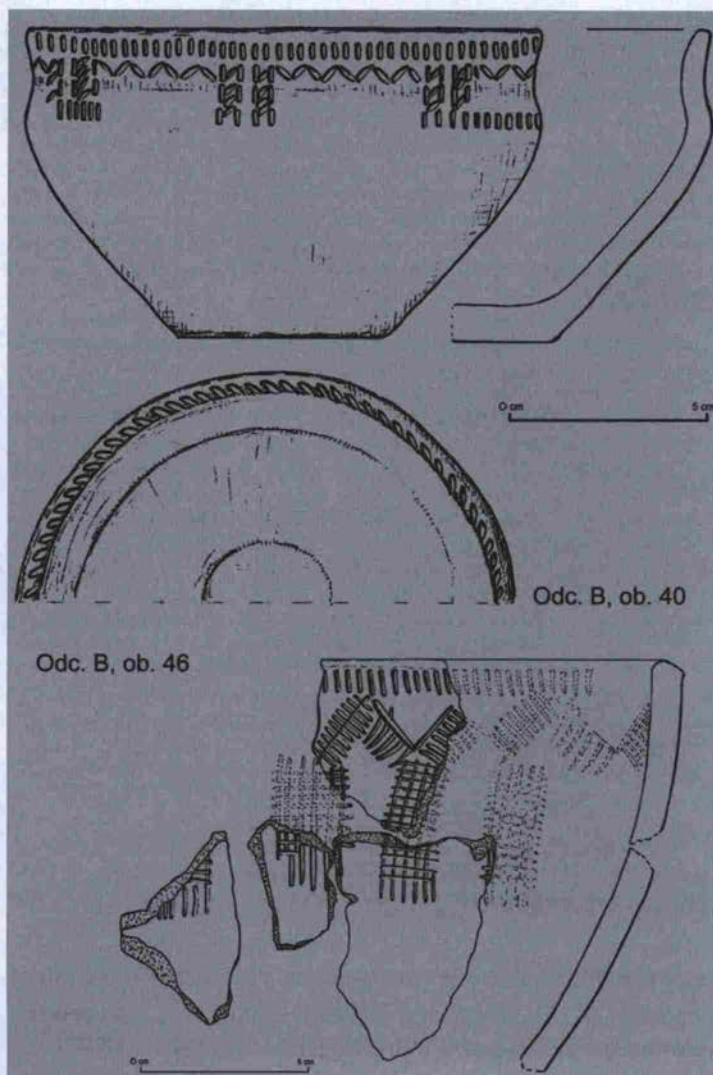
W obrębie zbadanej powierzchni zarejestrowano 179 obiektów archeologicznych o następującej chronologii: kultura pucharów lejkowatych — 5 obiektów, kultura łuży-

Ryc. 7. Krzyżowniki, stanowisko 16 (AUT 214). Plan warstwiczny stanowiska z naniesionym zasięgiem stanowiska

* Rycina 3 znajduje się za opaską, przy końcu książki.

** Ryciny 4–6, 10, 11, 13, 18, 20–22 znajdują się na s. 306–310 kolorowej wkładki.

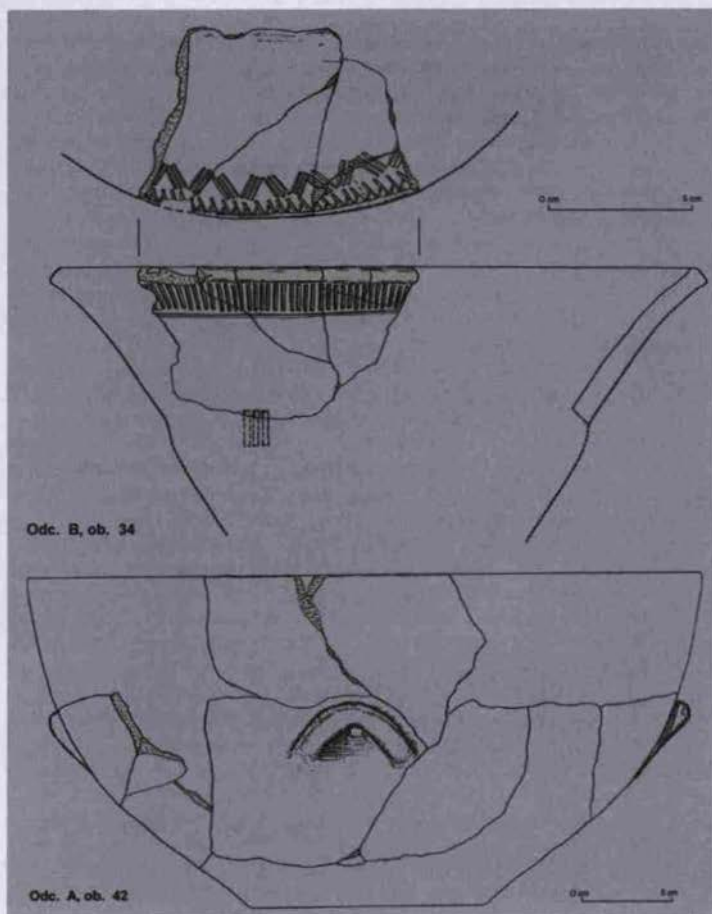

Ryc. 8. Krzyżowniki,
stanowisko 16
(AUT 214).
Ceramika kultury
pucharów lejkowatych

ka — 20 obiektów, okres wczesnego średniowiecza — 61 obiektów. Chronologii 93 obiektów nie określono. Z funkcjonalnego punktu widzenia struktura obiektów z Krzyżownik przedstawia się następująco: jamy — 132, dołki posłupowe — 19, paleniska — 20, półziemianki — 2, studnie — 2, glinianki — 1, pochówek konia — 1.

W trakcie badań stanowiska pozyskano 5 558 fragmentów ceramiki naczyniowej, 232 krzemienie, 75 fragmentów polepy, 1 771 kości i ich fragmentów oraz 19 zabytków wydzielonych.

Najstarszą fazą zasiedlenia stanowiska było osadnictwo kultury pucharów lejkowatych, reprezentowane przez co najmniej 5 obiektów. Ze względu na małą ilość zarejestrowanych obiektów oraz rozproszony charakter ich występowania można sądzić, że

Ryc. 9. Krzyżowniki,
stanowisko 16
(AUT 214). Ceramika
kultury pucharów
lejkowatych

mamy tu do czynienia z pozostałościami krótkotrwałej osady. Na podstawie wstępnej analizy materiału ceramicznego wyróżniono w obiektach, osadnictwo „pucharowe” na omawianym stanowisku można łączyć z fazą wiórecką KPL (ryc. 8–9).

Kolejną fazą zasiedlenia tego stanowiska jest osadnictwo związane z kulturą łużycką, reprezentowane przez co najmniej 20 obiektów archeologicznych, które koncentrowały się głównie w zachodniej części stanowiska. Wszystkie obiekty zaliczone do tej kultury to różnej wielkości i najczęściej nieregularne w zarysie jamy. Prawdopodobnie mamy tu do czynienia z pozostałościami po stosunkowo niewielkiej osadzie, którą można łączyć z kompleksem obiektów „łużyckich” zarejestrowanych na sąsiednim stanowisku — Krzyżowniki 6.

Najciekawszą i najliczniejszą grupą obiektów na tym stanowisku są związane z okresem wczesnego średniowiecza (faza D–E). Do tej fazy zasiedlenia stanowiska możemy zaliczyć co najmniej 55 obiektów archeologicznych. Były to najczęściej duże nieregularne jamy oraz duże paleniska o intensywnie czarnym wypełnisku, zawierającym nierzadko duże ilości przepalonych kamieni i materiału ceramicznego. Można założyć na pod-

stawie liczebności obiektów, jak i obszaru ich występowania (praktycznie cała powierzchnia stanowiska), że istniała tutaj w tym czasie rozległa i stała osada. Największa liczba obiektów z tego okresu wystąpiła w północnej części stanowiska. Dotyczy to w szczególności palenisk, które lokują się w przeważającej swojej liczbie w pobliżu cieków wodnych.

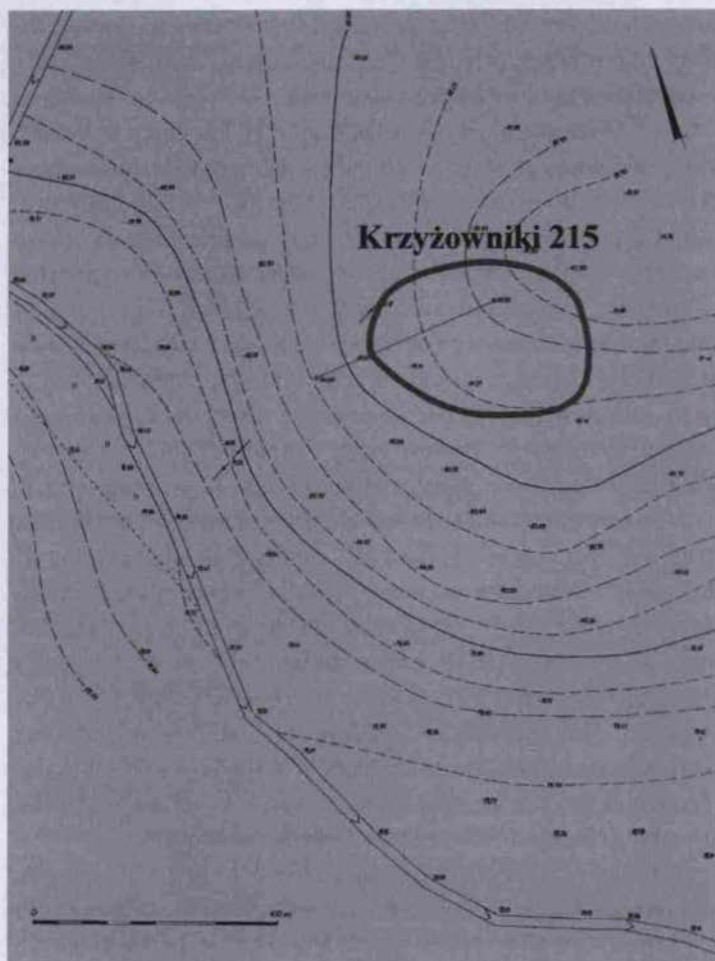
Do istotnych poznawczo obiektów na stanowisku można zaliczyć wczesnośredniowieczną studnię (ob. B37) oraz pochówek konia (ob. C25). Studnia (ryc. 10) znajdowała się w południowej części stanowiska w pewnym oddaleniu od głównego skupiska obiektów z tego okresu. Strop samego wkopu studni posiadał kształt nieregularny, zbliżony do owalnego, o wymiarach 535 x 519 cm. W wypełniku obiektu, na głębokości 180 cm, zachowało się dębowe, prostokątne ocembrowanie studni. Krótsze ściany studni, północna i południowa — mierzyły około 100 cm długości, natomiast ściany dłuższe, zachodnia i wschodnia — około 150 cm. Zachowana cembrowina sięgała do około 300 cm w głąb, gdzie również rejestrowano spąg wypełnika studni. Dębowe deski tworzące zrębową konstrukcję cembrowiny, miały szerokość w granicach 15–20 cm. W wypełniku obiektu zarejestrowano dużą ilość przepalonych kamieni oraz głównie w części przyspagowej, duże fragmenty naczyń ceramicznych, pośród których znajdował się wylew naczynia glinianego, wzmocnionego żelazną obręczą z przymocowanym kabłąkiem. Można przypuszczać, że jest to część naczynia, które przywiązane do powroza-sznura, służyło do wyciągania wody z tejże studni.

Szczególnie interesującym obiektem na stanowisku nr 16 w Krzyżownikach był wczesnośredniowieczny pochówek konia (ob. C 25 — ryc. 11), odkryty w centralnej części osady. Strop obiektu miał kształt owalny, o wymiarach 220 x 240 cm. Głębokość wypełnika sięgała około 170 cm. W części przyspagowej, na głębokości około 120 cm, znajdował się kompletny szkielet konia. Czaszka zwierzęcia znajdowała się poniżej całego szkieletu, w dolnej części żeber. Przednia część konia leżała na klatce piersiowej, natomiast tył ułożony był na lewym boku. Przy szkielecie odkryto pozostałości rzędu końskiego — fragment żelaznego wędzidla i popręgu. W wyposażeniu pochówku znajdował się również uszkodzony przęślik, duży fragment naczynia ceramicznego oraz fragment ośelki. Interpretacja takich obiektów nie jest jednoznaczna. Najczęściej sądzi się, iż były to swego rodzaju ofiary zakładzinowe, bądź „sentymentalne” pochówki koni należących do ważniejszych mieszkańców osady. Na podstawie ceramiki i analogicznego grobu, znanego z osady na Ostrowie Lednickim, pochówek ze stanowiska 16 w Krzyżownikach można datować na okres II poł. XI / I poł. XII wieku.

Krzyżowniki, gm. *loco*, stanowisko 6 (AUT 215)

Stanowisko nr 6 w Krzyżownikach położone jest na niewielkiej kulminacji cypla ograniczonego ze strony zachodniej, południowej i wschodniej niewielkimi, bezimiennymi ciekami wodnymi obecnie zmeliorowanymi. Zlokalizowane jest około 1000 m na północ od drogi Krzyżowniki–Tulce (ryc. 1B; 12).

W trakcie badań trwających od 10 kwietnia do 5 listopada 2001 r., prowadzonych przez Pawła Wiktorowicza, przebadano powierzchnię 185,5 ara, na której zarejestro-

Ryc. 12. Krzyżowniki, stanowisko 6 (AUT 215). Plan warstwiczny z zaznaczonym zasięgiem stanowiska

wano 393 obiekty archeologiczne. Analizując materiały z wypełnisk obiektów wydzielono 190 obiektów kultury łużyckiej, 3 obiekty wczesnośredniowieczne oraz 9 nowożytnych. Z funkcjonalnego punktu widzenia zidentyfikowano 279 jam, 77 dołków posłupowych, 12 palenisk, 2 półziemianki, 2 piece, 2 glinianki, 2 groby, 7 miejsc produkcji cegieł oraz 1 konstrukcję słupową. Ogółem w trakcie eksploracji stanowiska pozyskano 9950 fragmentów ceramiki naczyniowej, 239 krzemieni, 1 122 fragmenty polepy, 652 kości i ich fragmenty oraz 6 zabytków wydzielonych.

Najstarszą fazą zasiedlenia na stanowisku było osadnictwo kultury łużyckiej. Związane jest z nim co najmniej 190 funkcjonalnie zróżnicowanych obiektów archeologicznych. Wystąpiły one na obszarze całego stanowiska, ale ich największe skupisko znajduje się w jego południowo-wschodniej części. Najliczniejszą kategorią obiektów tej kultury są jamy, najczęściej o nieregularnym zarysie i czasami dużej miąższości, zawierające dużą ilość materiału zabytkowego. Nasycenie i ilość obiektów świadczy o istnieniu w tej fazie dużej i dobrze zorganizowanej osady. Tezę tę potwierdza również wystę-

powanie na stanowisku obiektów o charakterze gospodarczym, takich jak: paleniska, pozostałości pieców, glinianki oraz prawdopodobnie pozostałości konstrukcji szypowej.

Uwagę zwraca też fakt wystąpienia w części północno-zachodniej dwóch bardzo zniszczonych, ciepłopalnych grobów łżyckich, co może świadczyć o istnieniu w pobliżu osady cmentarzyska. Niestety, znajdowało się ono poza pasem autostrady.

Kolejną fazą użytkowania stanowiska jest osadnictwo z okresu wczesnego średniowiecza fazy A-B, reprezentowane przez 3 obiekty: jamę, palenisko oraz półziemiankę. Obiekty te występują w rozproszeniu i nie tworzą żadnych skupisk.

Z okresem nowożytnym związane są liczne wkopy i zagłębienia, najczęściej wypełnione gruzem ceglanym. Znajdują się one głównie w części zachodniej stanowiska i związane są najprawdopodobniej z produkcją cegieł. Część z nich mogła powstać również podczas późniejszej, rolniczej eksploatacji tego obszaru.

Do najciekawszych obiektów na stanowisku Krzyżowniki 6 należy duża łżycka glinianka o nieregularnym zarysie (ob. C 13 — ryc. 13). Została ona wyróżniona w stropie gliniastego calca, jako nieregularnego kształtu warstwa brązowej próchnicy, o wymiarach 1227 x 570 cm. Głębokość glinianki sięgała około 90 cm, a jej wypełnisko zawierało 841 fragmentów ceramiki i znaczną ilość kamieni.

Kolejnym, godnym dokładniejszego zaprezentowania obiektem, jest piec (ob. C59), który jako jedyny zachował się w całości. Piec rysował się w stropie jako owal o wymiarach 132 x 96 cm. W jego wypełnisku zaobserwowano układ kamieni, których stan zachowania potwierdza, iż były poddawane działaniu wysokiej temperatury. Wokół skupiska kamieni wyróżniono dodatkowo warstwę przepalanej polepy. Głębokość obiektu sięgała około 40 cm. Piec należy łączyć z kulturą łżycką. Na stanowisku, poza wyżej opisywanym przypadkiem, zarejestrowano również pozostałości kilku innych pieców — najprawdopodobniej wapienniczych.

Bieganowo, gm. Kołaczkowo, stanowisko 12 (AUT 325)

Stanowisko nr 12 w Kołaczkowie położone jest w obrębie piaszczystego wzniesienia o maksymalnej deniwelacji 3–4 m, obecnie w 3/4 zalesionego i przeciętego w połowie istniejącym już odcinkiem autostrady, wybudowanym w latach siedemdziesiątych minionego wieku (ryc. 1C). Autostrada zniszczyła wówczas stanowisko w pasie około 170 m i szerokości 40 m. W związku z obecnym poszerzeniem tego odcinka autostrady do badań wyznaczono pas długości 172 m i szerokości 19–20 m (łącznie 24,75 ara) po stronie północnej oraz pas długości 165 m i szerokości 15 m po stronie południowej, który badano wykopaliskowo od 2 kwietnia do 16 maja 2001 r. Badania prowadził dr Krzysztof Szamałek.

W trakcie eksploracji warstwy kulturowej, zalegającej na dużej części badanej powierzchni, natrafiono na liczne fragmenty naczyń glinianych i polepę z wylepień obiektów naziemnych, przypuszczalnie uszczelnień międzybelkowych chat. W stropie piaszczystego calca zarejestrowano w sumie 34 obiekty. Są wśród nich: pozostałości zabudowy naziemnej w postaci zespołu płytkich jam, dołków posłupowych i rowów

(ob.: C 20, D 1H); paleniska ułożone z kamieni polnych w jamach wykopanych w piaszczystym podłożu (ob.: C 14, D 3, D 4), jamy o bliżej nieokreślonej funkcji oraz skupiska ceramiki i dolki posłupowe. Łącznie z tej części stanowiska pozyskano 8 367 fragmentów ceramiki naczyniowej, 18 krzemieni, 199 fragmentów polepy oraz 7 zabytków wydzielonych.

Odkryte obiekty nieruchome można wiązać z osadnictwem starszej fazy kultury pomorskiej, datowanej na okres HaD. Na chronologię taką wskazują charakterystyczne wątki zdobnicze (inkrystowane motywy geometryczne i krawędzie karbowane dołkami palcowymi w układzie zaplatanym), łączące elementy późnohalszackiej ceramiki kultury łużyckiej i kultury pomorskiej. W wypełnisku jednego z obiektów stwierdzono ponadto obecność ułamków naczyń kultury trzcinieckiej, a w dwóch innych ceramikę i krzemienie kultury pucharów lejkowatych. Natrafiono też na kilka fragmentów ciężarków tkackich oraz przęsłik poświadczające obecność, najprawdopodobniej w ramach osady kultury pomorskiej, warsztatu tkackiego. Na południowym skraju osady, już poza terenem obecnych badań, znaleziono też żarno. Wyraźnie mniejsza gęstość występowania obiektów nieruchomych w porównaniu z częścią północną wskazuje, że ta część stanowiska odpowiada obrzeżom osady rozlokowanej w centralnej i zarazem kulminacyjnej partii wzniesienia. Wyniki badań w południowej części stanowiska potwierdzają najważniejsze ustalenia z jego części północnej, badanej w roku 2000, a mianowicie pozostałości osady kultury pomorskiej, jednej z zaledwie kilku lepiej dotąd rozpoznanych na Pojezierzu Wielkopolskim.

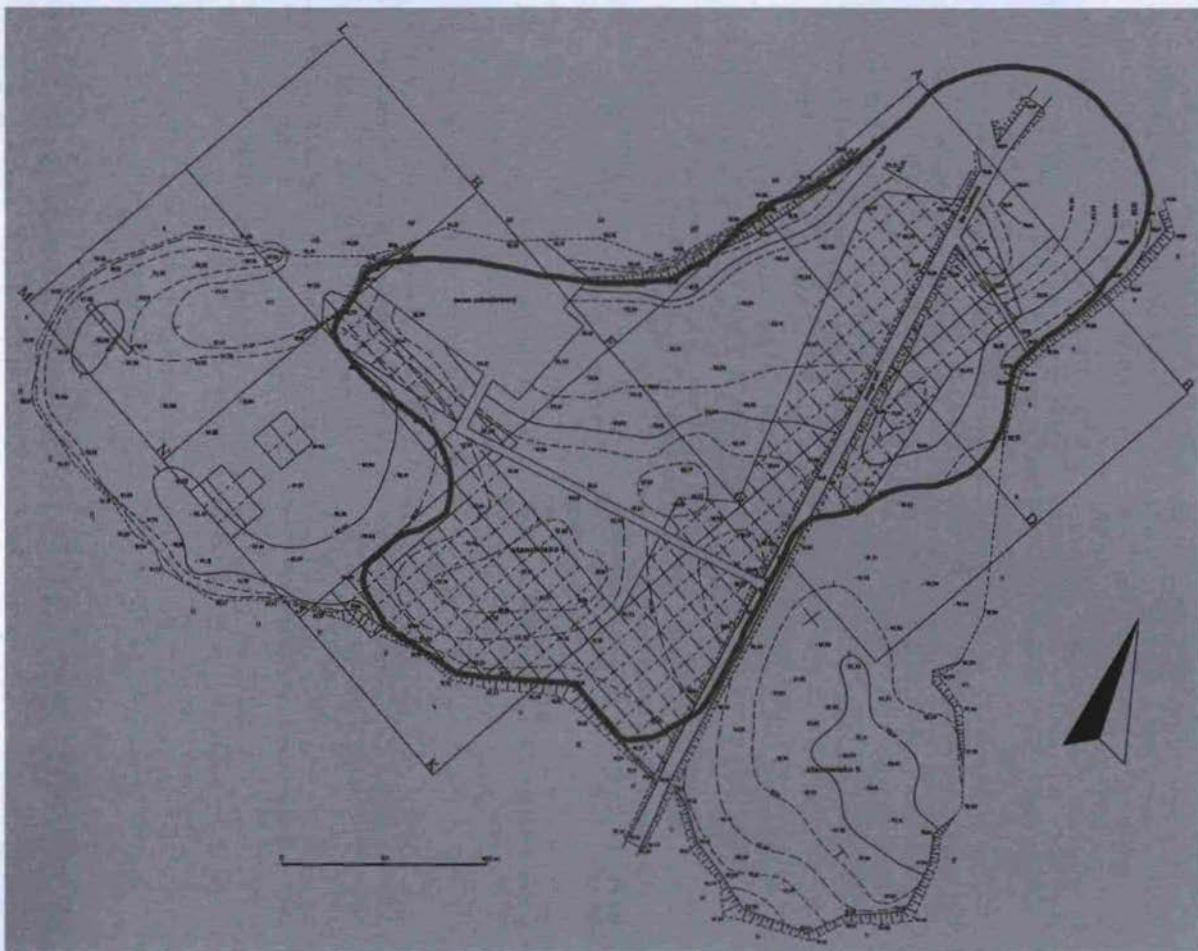
Chełmno, gm. Dąbie, stanowisko 4 (AUT 434)

Stanowisko w Chełmnie położone jest w pradolinie Warty i Neru. Usytuowane jest na wyniesieniu w obrębie terasy zalewowej (ryc. 14), na glebach bielcowych wykształconych na podłożu piaszczystym o genezie aluwialnej. Badania prowadzili Ryszard Kirkowski i Monika Gaździk.

Badania na stanowisku w sezonie 2002 trwały od 1 sierpnia do 1 października i była to kontynuacja prac z roku 2000. W sezonie 2002 przebadano powierzchnię 45,5 ara. Zarejestrowano na niej 316 dołków posłupowych, 248 jam, 2 podwójne pochówki bydłce, 2 studnie, 6 półziemianek oraz 3 paleniska. W obiektach tych oraz w warstwie kulturowej łącznie pozyskano 45 522 fragmenty ceramiki, 544 krzemienie, 300 fragmenty polepy, 2 337 kości i ich fragmentów oraz 89 zabytków wydzielonych.

Obiekty te związane są z 5 fazami osadniczymi, jakie odnotowano na stanowisku: kulturą pucharów lejkowatych (27 obiektów), kulturą amfor kulistych (2 obiekty), kulturą łużycką (60 obiektów), kulturą pomorską (49 obiektów) oraz z okresem wczesnego średniowiecza (12 obiektów, w tym 7 obiektów z fazy A–B, 5 z fazy D–E).

Do najbardziej interesujących obiektów odkrytych w Chełmnie zaliczyć można dwa pochówki krów (obiekt D 57 i D 164). Obiekt D 57 (ryc. 15) zarysował się w stropie występujących tu nawarstwień kulturowych. Była to owalna jama o wymiarach 260 x 236 cm. Wypełnisko stanowiła ciemno-szara próchnica o luźnej konsystencji przypomi-

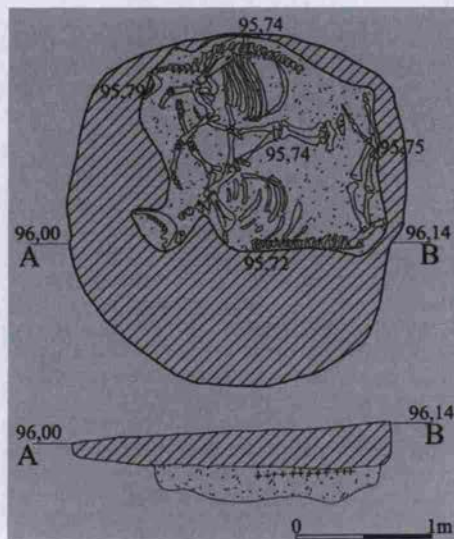

Ryc. 14. Chelmino,
stanowisko 4 (AUT 434).
Plan warstwiczny
z zaznaczonym zasięgiem
stanowiska

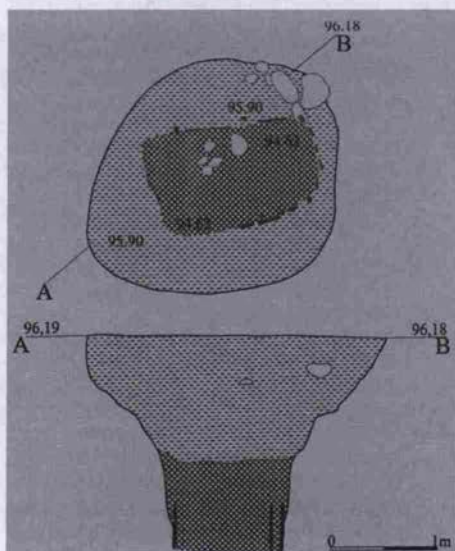
nającej wkop współczesny. Na głębokości około 40 cm natrafiono na szkielety dwóch krów, złożone w układzie anatomicznym, z głowami zwróconymi na zachód. Ze względu na bardzo zły stan zachowania kości, wielu fragmentów czaszek obu zwierząt nie udało się odnaleźć; zachowały się natomiast zęby z górnych szeregów zębowych. Nieco lepiej zachowały się kości długie. Na podstawie dokonanych pomiarów możliwe było ustalenie przybliżonego wieku obu zwierząt, ich wielkości i płci. Ustalono, że osobnik

znaleziony w północnej części jamy liczył 2,5–3,5 lat, natomiast drugie zwierzę osiągnęło już dojrzałość morfologiczną i ukończyło 4 lata. Na podstawie proporcji kości metopodialnych ustalono, że oba osobniki były samicami, a analiza wskaźnika grubościowo-szerokościowego tychże kości wykazała, że zwierzęta te były wykorzystywane jako siła pociągowa. Młodszy mierzył w kłębie ok. 1,1 m, natomiast starszy osiągnął wysokość 0,99 m. Oba zwierzęta należały do odmiany krótkorogiej, powszechnie występującej na ziemiach polskich w pradziejach, aż po czasy nowożytne (XVII/XVIII w.).

Innym interesującym obiektem jest studnia związana z osadą kultury łużyckiej (obiekt B 211). W stropie zarysowała się ona jako kompleks dwóch jam, razem z obiektem B 226. Na głębokości 30 cm obiekty te rozdzieliły się i studnia zarysowała się jako nieregularna jama o wymiarach 2,3 x 2,1 m. Na poziomie tym w wypełnisku zalegała duża ilość kamieni. Dopiero 1,5 m poniżej stropu obiektu, na poziomie wystąpienia wód gruntowych, zarysowała się prostokątna cembrowina studni (ryc. 16). Zbudowana była z pionowo wbitych, dwustronnie zaokrąglonych desek, wzmocnionych z jednej strony długim, poziomo ułożonym balem. Ze stropowych warstw obiektu wydobyto ceramikę kultury łużyckiej. Jednak dopiero datowa-

Ryc. 15. Chełmno, stan. 4 (AUT 434).
Podwójny pochówek krów — kultura amfor kulistych

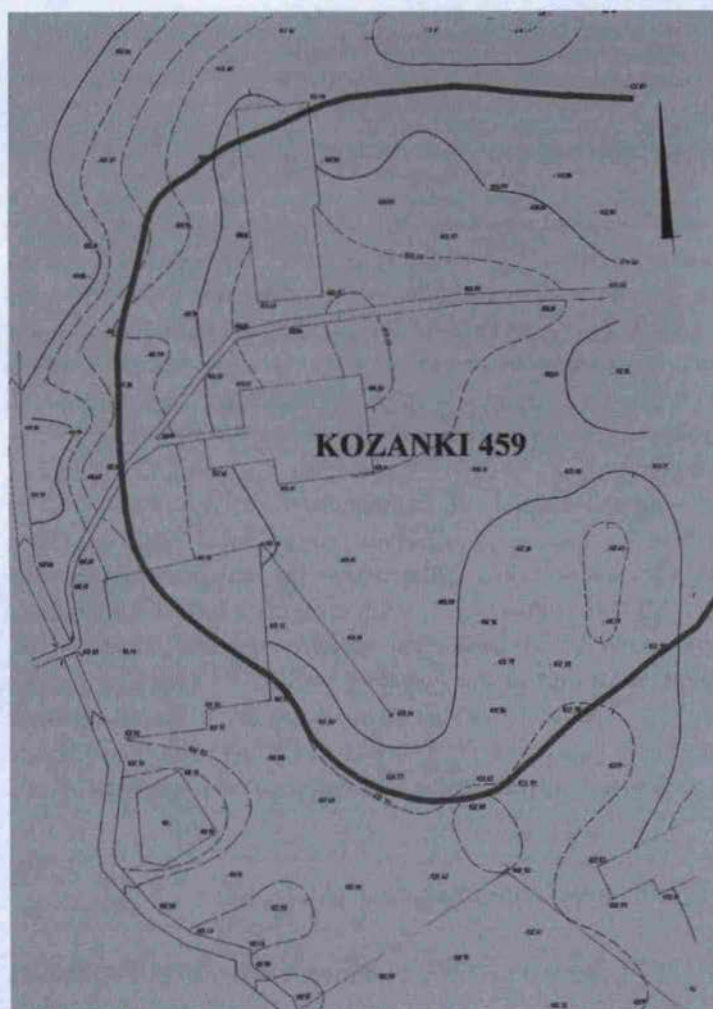
Ryc. 16. Chełmno, stan. 4 (AUT 434).
Studnia kultury łużyckiej

nie metodą C^{14} i dendrochronologiczną może ustalić dokładny czas powstania i funkcjonowania studni.

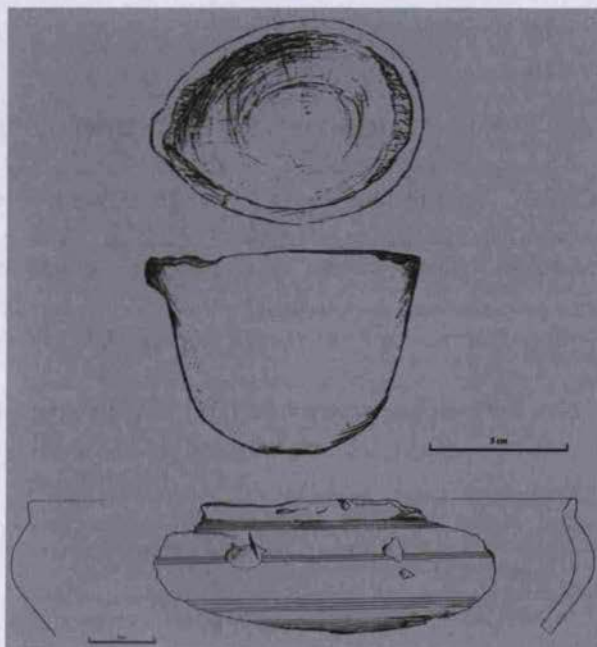
Kozanki Podleśne, gm. Świnice Warckie, stanowisko 1 (AUT. 459)

Stanowisko nr 8 w Kozankach Podleśnych położone jest na dnie i dolnych partiach stoku doliny niewielkiego ciek, na glebach bielcowych oraz torfowych na podłożu piaszczystym (ryc. 1D; 17). Badania na stanowisku rozpoczęto w roku 2000. W roku 2001 prace prowadzono od 1 października do 1 listopada, a w 2002 od 1 sierpnia do 16 grudnia. W obu omawianych tutaj sezonach przebadano 65,5 ara, a badania prowadziła Monika Kwiatkowska.

Łącznie odkryto 619 obiektów archeologicznych, w tym 233 jamy gospodarcze, 2 jamy gospodarcze o charakterze „lodówki”, 5 półziemianek, 44 paleniska oraz 308

Ryc. 17. Kozanki Podleśne, stanowisko 1 (AUT 459). Plan warstwiczny z zaznaczonym zasięgiem stanowiska

Ryc. 19. Kozanki
Podlesne,
stanowisko 1
(AUT 459).
Naczynia drewniane
z wnętrza jamy
zasobowej —
„lodówki” kultury
przeworskiej

dołków posłupowych, 4 studnie, 2 skupiska kamieni, 1 szałas, 2 beczki, 6 rowów, 1 skrzynię drewnianą, 2 dookólne konstrukcje drewniane, 1 „most”, 4 piece oraz 4 obiekty nieokreślone. Związane były one z 6 fazami osadniczymi, a mianowicie z okresem wczesnego brązu — 20 obiektów, kulturą łużycką — 18 obiektów, kulturą pomorską — 1 skupisko ceramiki, kulturą przeworską — 92 obiekty, okresem wczesnego średniowiecza — 133 obiekty oraz z okresem nowożytnym — 6 obiektów. Części obiektów z braku materiałów nie zidentyfikowano pod względem ich przynależności kulturowej.

Ogółem w trakcie badań pozyskano 63 798 fragmentów ceramiki, 75 krzemieni, 2 653 fragmenty polepy oraz 10 341 kości i ich fragmentów.

Do obiektów wartych omówienia należy przykład „jamy-lodówki” (ob. B 83). Strop obiektu, w formie owalu o rozmiarach około 220 x 120 cm, był wyraźnie widoczny około 30 cm poniżej stropu warstwy kulturowej. Na tym poziomie obiekt był częściowo wypełniony dużymi kamieniami. W centralnej części jamy zarejestrowano przegłębienie o miąższości około 60 cm, w którym znajdował się wypalony i wydążony pierś — rodzaj beczki (ryc. 18). W jej wnętrzu natrafiono na luźno zalegające kawałki drewna, kamienie oraz dwa drewniane naczynia (ryc. 19). Obiekt ten był zapewne rodzajem jamy zasobowej, wkopanej w poziomy aluwialne na brzegu ciekłu przylegającego do osady.

Ludwinowo, gm. Włocławek, stanowisko 7 (AUT 112)

Stanowisko 7 w Ludwinowie położone jest na N i NE łagodnych stokach rozległego cypla (ryc. 2). Teren stanowiska pokrywają gleby typu czarnoziem wykształcone na

podłożu ciężkiej gliny morenowej. Badania na stanowisku rozpoczęto w roku 2000, a zarówno wówczas, jak i w roku 2001 badaniami kierowała Joanna Pyzel. W roku 2001 prowadzono je w okresie od 20 września do 20 listopada.

Przebadano w sumie 44 ary rejestrując 372 obiekty nieruchome, w tym 137 jam, 14 kompleksów jam (glinianek), 213 dołków posłupowych, z których część tworzyła konstrukcje — obiekty zbiorcze, 2 piece-wapienniki i 1 grób szkieletowy. Z obiektów pochodzi zdecydowana większość materiału zabytkowego. W sumie pozyskano 9 285 fragmentów ceramiki, 397 krzemieni, 834 kości, 1 047 fragmentów polepy i 49 zabytków wydzielonych.

Na stanowisku wyróżniono 2 główne fazy osadnicze. Pierwsza związana jest z osadnictwem kultury ceramiki wstęgowej rytej. Z tym osadnictwem związane jest 195 obiektów: 75 jam, 11 kompleksów jam-glinianek, 1 grób szkieletowy oraz 105 dołków posłupowych, z których część układa się w 3 konstrukcje słupowe. Obiekty KCWR wystąpiły na całym badanym obszarze. Stanowią one pozostałości rozległej, wielofazowej osady, którą datować można na III fazę KCWR (częściowo także II). Najbardziej spektakularnymi jej elementami są 2 słupowe domy: obiekt A 200, o wymiarach 18,2 x 6,2 m (ryc. 20) oraz B 146 o wymiarach 13,5 x 6,5 m (typ Bau i Kleinbau wg Moddermanna). Konstrukcje te były bardzo słabo zachowane i płytkie. Niewykluczone, że w rzeczywistości liczba chat mogła być większa — zdaje się na to wskazywać obecność typowych „długich jam”, które lokalizowane były wzdłuż dłuższych ścian domów. Być może częścią takiej konstrukcji był też zbiorczy obiekt A 228. Z osadą KCWR związana jest także odkryta już w 2000 roku warstwa kulturowa, pod którą wystąpił rozległy kompleks jam-glinianek (ryc. 20) oraz odkryty w północnej części stanowiska grób szkieletowy (ryc. 21).

Druga intensywna faza osadnicza związana jest z kulturą łużycką. Reprezentuje ją 56 obiektów: 26 jam, głównie bardzo regularnych jam zasobowych, 2 kompleksy jam, 2 piece — prawdopodobnie wapienniki oraz 24 dołki posłupowe, z których część układa się w 2 obiekty zbiorcze. W części jam zasobowych odkryto zwęglone ziarna zbóż. Pozostałości osadnictwa kultury łużyckiej koncentrują się w wyżej położonej, wschodniej i południowej części stanowiska.

Inne stanowiska badane wykopaliskowo w sezonach 2001 i 2002

Poza wyżej omówionymi stanowiskami o dużej wartości poznawczej Zespół d/s Ratownictwa Archeologicznego IAE PAN prowadził również prace na kilku innych stanowiskach w obrębie planowanej autostrady A-1, które okazały się w trakcie badań bądź zupełnie zniszczone, bądź bardzo ubogie (ryc. 1A-D). Przebadane powierzchnie tych stanowisk na ogół nie przekraczały kilku do kilkunastu arów, a znalezione w trakcie ich eksploracji materiały zabytkowe były bardzo nieliczne. Są to stanowiska nr 20 i 25 w Wytomyślu (AUT 2 i 9), nr 7, 8 i 9 w Chwalibogowie (AUT 332, AUT 333 i AUT 334), Małej Górcie (AUT 299) oraz Kragoli 21 (AUT 376). Badania na tych stanowiskach prowadzili Monika Gaździk, Ryszard Kirkowski, dr Krzysztof Szamałek oraz Paweł Wiktorowicz.